

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА НА ДИГИТАЛНАТА ЕПОХА ПРЕД КАЧЕСТВЕННОТО ОБРАЗОВАНИЕ ПО СОЦИОЛОГИЯ

(Може ли логосът да бъде атрактивен?)

Теменуга Ракаджийска*

Увод

Кардиналните промени, предизвикани от четвърта индустриална революция, обобщена от Клаус Шваб като "Индустрия, версия 4.0", които стават в света не просто сменят стила на живот, а сменят характеристиките на социалните отношения и институции. Те вероятно ще доведат и до смяна на самите социални механизми, регулиращи обществото от самото му създаване. (Ракаджийска, 2011) Светът все повече става комуникационна единица, но това не означава, че се превръща в общностна единица[1]. Глобализиращият ефект на съвременните информационни технологии създават възможност да се преодолеят познатите граници на общността и нейното разбиране като локализация в пространството. Така се преодоляват и границите на локалната култура, установените норми на общуване и ценностни образци на поведение

В социалното пространство онтологията на жизнения свят се структурира на:

- "свят в моя "актуален обсег" (свят, върху който се действа непосредствено, светът на приближените);
- "свят на "възстановимия обсег" (тази част от реалността, която вече е била в актуалния обсег, сега не е, но би могла да бъде притеглена обратно в актуалния обсег, светът на предшествениците);
- "свят на "достижимия обсег" (слоят от социалния свят, който не е бил, не е и сега, но който по принцип би могъл да бъде в актуалния обсег, светът на следовниците)". (Коев, 1997)

В онтологията на виртуалното пространство, доколкото е правомерно да се говори за онтология на виртуалното пространство, тази структура приема почти едномерно измерение на "свят на актуален досег" и *моралният* коректив на другите две измерения губи своята сила. Особено доколкото

* Теменуга Ракаджийска, професор, доктор на социологическите науки в катедра "Икономическа социология", УНСС, email: T.Rakadjiiska@gmail.com

не се търси точна рефлексия [2] и не се държи сметка, както обикновено се случва във всекидневния опит, на разликата между *мисленето за света* и *мисления свят*.

И ако "да живееш означава постоянно да-живееш-в-увереността-за-света." (Хусерл, 1992: 167), то трудно може да се притежава такава увереност за свят, който е мимолетен (само докато има публичен интерес към даден сайт). Въобразените светове предлагат и въобразена "практика" [3]. Все още не е напълно ясно доколко и какви образци на поведение тя може да създава, или по-скоро създава *липса* на такива образци.

1. Предизвикателства на дигиталната епоха

Виртуалното пространство конституира нова епоха в комуникацията и изправя човечеството както пред големи възможности, така и пред множество предизвикателства. Виртуалната идентичност дава възможност за перманентно пре-изобретяване на Аз-а. Лишен от телесност, виртуалният Аз може свободно да се рее от една online роля към друга, от една идентификация към друга, без да е непременно ангажиран със спазването на никакви наложени социални норми като осъществява безпрепятствено "електронно номадство". Виртуалните "пространства" като нови "места" за обитаване са рефлексия на лични ценности, убеждения, предпочитания, интереси и най-вече грамотност, но рефлексия, която може да остане скрита от погледа на другия. Големият въпрос, който се налага, се отнася до това, доколко и как, и въобще дали online местата за обитаване създават образци на поведение. Приемат ли върху себе си тази изначална функция на човешката общност, разпознаването на която ражда доверие.

През 1992 г. компютърният специалист Майкъл Хубен въвежда понятието "нетизен" ("Internet citizen") като описващо Интернет "гражданството". Хората, активно въввлечени в on-line комуникацията, според автора на понятието, трябва да проявяват същата отговорност, каквато и при общуване в своето реално гражданско общество. (Hauben and Hauben, 1997) Но практиката на виртуалното пространство показва, че това далеч не се съблюдава от повечето потребители. Ако в реалния живот отговорността липсва, би трябвало и обикновено следват определени законови санкции. Във виртуалния свят все още санкциите остават доста неясни и размити, затова във виртуалното пространство може да бъде открита всякаква информация в континиума на нюансите "вярна – донякъде вярна – невярна (т.е. откровено подвеждаща).

Възможността за анонимност (т.е. участие в комуникацията както със собствената, така и с въобразена (измислена) идентичност, макар че повечето социални мрежи поставят условие за участие с реална личностна

идентичност), от своя страна, създава илюзията за свобода и избор – кога да се започне или прекъсне един контакт, както и илюзията за контрол върху ситуацията. Практиката показва, че доста често илюзорната социална активност във виртуалната среда лишава нетизените от реалния контрол, който движи живота – контролът върху собствения *реален* живот. [<http://e-therapy.bg/smforum/index.php?topic=2003.0> – 19. 11.2018].

Интернет става съсредоточие на голяма част от дейностите на хората, които преди са се свързвали само с едни или други реални институции – виртуален пазар, виртуални познанства, виртуално сътрудничество, виртуални политически или граждански дейности, виртуални парични потоци, виртуални услуги и други виртуалности, описващи днешното както лично, така и бизнес ежедневие. Виртуалността задава ново разбиране за пространството и времето, различно от произтичащото от идеята на Кант за пространство-време и причинност. Сега те започват да се схващат като форми, едновременно съществуващи, чиято единствена причина е, че разсъдъкът ги е произвел (Дулов). Защото комуникацията в Интернет, осъществявана в хипертекстуална среда [4], компресираща времето и преодоляваща пространството като умножава неимоверно броя на едновременно съществуващите реалности [*multiple realities* (Шютц, 1962)]. Свалят се ограниченията пред конструирането на идентичността, с което до голяма степен се позволява да се преодолее тялото като "едно от местата на властта" (Хелд). Виртуалната идентификация е нов тип идентификация. Тя не е "сурогат на общността" (Бауман), защото идва да замести не отиващата си общност, а самата социална идентификация, която чрез уподобяване с различни съобщества, очертава уникалността на всеки. Новите идентичности са постоянно променящи се, а колективните идентификации са само частични, избирателни и временни (Muggleton, 2000). Трябва да се спомене разликата между ситуацията: първата, когато индивидите използват интернет технологията за улесняване на собствената си социална дейност, чрез комуникация във виртуалното пространство, т.е. използват реалната си идентификация и втората ситуация, когато индивидите използват виртуалното пространство като начин на съществуване, както например в "Second Life" или така наречените Dark sites и други, където се участва с изцяло въобразена идентичност.

На времето Б. Андерсън (Андерсън, 1998) свързва възникването на нацията с възможността голяма група от хора да си въобрази своята идентичност (общност) благодарение на индустриалната революция в книгопечатането – първо романа, след това вестника, които позволяват общият език-на-народа да стане достояние на четящите и да се трансформира в език-на-държавата. Така се създава *рационалната* модерна общност – *нацията като въобразена общност*. Новата *комуникационна революция* дава възможност за съпреживяване на ставащото по света и ражда колективно-

то въображение, създавайки "емоционална общност" (Ападурай, 2006). Но това е друг тип общност. Тя има малко общо с първичната общност. Тази емоционална общност е темпорална, общност на съпреживяването. Съпреживяване, което не е породено от общи действия и общи културни модалности. Това е съпреживяване на базата на асоциацията ("ако аз бях на неговото място" [5]) и на собствените културни модалности, затова и де факто има комуникация, а не реално общуване. Във всеки следващ момент съпреживяването е различно и въображаемата емоционална общност има нови изключително мобилни измерения. Това е състояние, по принцип, лишено от общи практики, поради което и не може да роди дълбоката "културна интимност" на реалните общности.

В "Постмодерна етика" Зигмунд Бауман дефинира социалното пространство като говори за три негови измерения, макар и припокриващи се: познавателно, естетическо и морално. *Виртуалното* е неговото ново измерение или по-точно е новата "география" на видоизменящото се човечество. *Виртуалният човек е нов тип човек – той е проекция на произволно избрани идентификации. Той е безтелесен, номадстващ през неограничено виртуално пространство и неизброимо количество виртуални роли и топоси (сайтове).* Той има възможност да се изявява като виртуална суперзвезда, без да е необходимо да преодолява явни институционални бариери.

Модерността, родена от индустриализацията, еманципира индивида от традицията и му носи освобождение от съществуващата дотогава лична принуда като го хвърля в икономическата принуда. Постмодерността, родена от дигитализацията, еманципира индивида от модерната рационалност и без да го е освободила напълно от икономическата принуда, го хвърли в комуникационната такава.

Виртуализацията се оказва ГОЛЯМАТА игра на човечеството, но като всяка игра и тя има определени правила, които някои играчи са в състояние да измислят и променят, но обикновено повечето е необходимо да се придържат към вече конституираните. Според Скот Лаш, технологичната култура, културата на хиперобраза и хипертекста, измества познатата репрезентативна култура – културата на представянето, на наратива, дискурса и образа. Това води до "екстернализация на субективността", до превръщането на технологичната култура и на медиите в продължение на човека, а мястото на изчезващото социално (на социалните институции) се заема от *homo communicans* (Лаш 2004). *Ролята на читателя, зрителя, публиката* като цяло е изместена от *ролята на потребителя, играча*. Играчите напълно се потапят във високотехнологични светове, които за разлика от традиционните игри в реалността, притежават много по-висока степен на симулативност и предоставят възможност за пълно проникване **в и отдаване на** играта, без обаче да предоставя възможност за промяна на правилата на играта.

Дон Тапскот (2008) твърди, че способността за визуализация и едновременно изпълняване на няколко разнородни задачи формира нов тип интелигентност. Но палеоантрополозите отдавна са доказали, че интелигентността се свързва преди всичко с логическото мислене, а асоциативността е един по-ранен продукт на генезиса на човешкия разум. Остава открит въпросът дали това ново състояние на ума може да бъде определено като интелигентност. Защото бързата трансгресия от една към друга въображаема роля може да доведе до загуба на чувство за реалност, до повърхностни връзки, при които индивидите споделят информация, но запазват различието на гледните си точки (Turkle, 1995: 9-26). Защото *асоциативността на мисленето го лишава от откриването на причинно-следствените връзки в потока на събитията*.

Хипертекстът "настанил" се във виртуалното пространство създава редица възможности за проява на индивидуалността на *homo ludens* – за индивидуален виртуален бизнес, за виртуална рекреативност на Аз-а, за индивидуално оползотворяване на свободното време, за индивидуално хакерство и други, т.е. реални възможности за превръщането на всеки един в "суперзвезда" (Л. Унгет). Но "суперзвездната" трансформация на индивида става рискова без заложените във всяка една личност стандарти на поведение. Виртуалната комуникация не е възможна без семантичната интерпретация на дигиталната информация. Виртуалните суперзвезди не могат да изработят собствени словесни конотации [6], стоящи в основата на разбирането на заложената информация, след като досега конотациите са били изработвани в хилядолетната съвместна общностна практическа дейност на миналите поколения. Възможно е да се случи за пропусната запетайка взаимно да се "обезглавяват" [7] (Ракаджийска, 2014).

2. Фактори за качествено образование по социология в условията на дигиталната епоха

Едва ли имаме право да търсим рефлексията на предизвикателствата на дигиталната епоха пред качествено образование по социология преди да се опитаме да отговорим на въпросите: "Кои са факторите за качествено образование по социология?" и "Какво бихме разбирали под качествено образование?".

Преди време студенти от специалност "Социология" направиха обзор "Какво изучават студентите по социология по света". Изводът, който е направен при този обзор е, че:

"ролята и позициите на социологията като наука в хуманитарното образование на чуждите университети са твърде високи. Социологията е нужна, тъй като днес практически всички обществени науки се актуализират с резултати от социологически

изследвания, а тяхната перспектива се определя от равнището и характера на развитие на самата социология."

Извод, направен преди Антъни Гидънс да даде своя отговор на въпроса на Лабинот Кунушевци (*Labinot Kunushevci*):

"Как бихте описали важността на социологията и каква е ролята на социолозите в социалната еманципация, особено във "века на промените", в който живеем? ..."

който отговор гласи:

"Основната задача на социологията е да обмисли произхода и последиците от възхода на съвременната индустриална цивилизация и нейното разпространение в целия свят. ... Социологическите идеи, ако изобщо са интересни, стават част от света, който се строят да опишат и до известна степен да реструктурират." [8].

Това, което прозира и в единия, и в другия възглед, е разбирането на социологията преди всичко като социологическо изследване, служещо за описание на реалните социални светове, докато социологията е преди всичко ЛОГОС [9]. Тя е наука, която се опитва не просто да опише света, но и да обясни случващото се, което го формира по един или друг начин. Да разкрие логиката, причинно-следствените връзки между събитията и факторите, които ги обуславят.

Тогава кои са факторите, които обуславят качествено образование по социология? Преди всичко, според мен те трябва да бъдат търсени в характеристиките на социалните агенти, участващи в този процес. Всички сме наясно, че процесът на образование по социология, както всеки образователен процес, дори не е двустранен, а многостранен. В него са привлечени – учените социолози; преподавателите; образо(У)ващите се (студентите, учениците, политиците и т.н.); държавните институции; различните общностни формирования; общественото мнение и медиите (включително електронните) като негови разпространители. Достатъчно е един от тези компоненти да не е на оптималното ниво и качествено образование по социология няма как да има.

Накратко ще се спра на състоянието на науката. Няма да изтъквам всеобщо известни печални факти за нивото на научната социология у нас. Причините са много и би трябвало да бъдат разгледани отделно. Нека само да си представим какви теории щяха да разработят Маркс, Вебер, Дюркем, ако ни бяха съвременници – при този изключително улеснен достъп до информация и комуникация между учени. Вместо да изобретява големи теории, съвременната социология е затънала в дребнотемие и е загърбила своята критичност (за това плащат властимащите и е къде по-лесно от изграждане-

то на един теоретичен логос, който, оказва се, не е необходим на съвременните политически и икономически елити. Д. Минев (Минев, 2011: 40 – 51) достатъчно обстойно анализира производството на неадекватно знание с ниска научна валидност и социална полезност, поради което тук няма да се спирам на този факт.

За да се анализират и обяснят предизвикателствата на дигиталната епоха са необходими коренни промени в социологическия логос. Необходими са коренни промени в традиционните методи на събиране на информация и нейния анализ. Не могат да се изследват глобални тенденции в глобалните мрежи с така харесваните през последните няколко десетилетия "case studies" или анкети. Необходими са нови теории, нови методи, дори нови логики. Все по-необходим става инструментариумът на математическото и компютърното моделиране (а не, както става у нас, със социология да се захващат тези, които не искат да се занимават с математика). Необходимо е да се усъвършенстват дискурсивният (начините на мислене и границите, дефиниращи какво може да бъде казано и какво не), мрежовият (овладяване и интерпретиране на такива софтуерни програми като Ego-net и други) и "контент" анализите. В противен случай, според мен, динамиката на мрежите (било реални или виртуални) ще остане извън полезрението на социологията и още по-малко ще могат да се правят опити за нейното адекватно обяснение. Ще продължава да не се прави разлика между *мисленето за света* и *мисления свят*, а социологическата наука вместо да обясни новите реалности в дигиталната епоха, ще остава на нивото на всекидневно съзнание.

Не по-малко важно е *преподаващите* социология да са на "ти" с науката социология. Според новите annalis (анали – лат., който трае една година) на чиновниците от българското министерство на образованието, разбира се, разлика между учени и преподаватели не би трябвало да има – само че разлика между двете социални роли има и понякога е много съществена, особено с постулираните преди време механизми за академичен статус и растеж в кариерата.

Следващият социален агент, без чието адекватно участие качествено образование не може да има, разбира се, са обучаваните. Както вече посочих по-горе техният интелект, формиран основно чрез участие във всекидневните полета и полетата на виртуалното пространство, добива друг тип характеристики – интелект на асоциативното мислене, което трудно може да бъде въввлечено в трудните дебри на логическото такова.

Върху другите социални агенти няма да се спирам, поради ограничения обем на материала, но тяхната роля е не по-малко съществена за един наистина качествен образователен процес по отношение на социологията, която е призвана да намира обяснение на случващото се с нас и нашите взаимодействия чрез посредничеството на институциите, които пак ние (нашите

предшественици и нашите следовници) създаваме. Тук само бих насочила вниманието към факта, че едва сега в България се разработи "Концепция за цифровизация на българската индустрия", на чиято база тепърва държавните институции ще разработват стратегия и ще определят дейности, (нека читателят обърне специално внимание) в подкрепа на **модернизацията**. Когато светът тотално се метаморфозира (Besk, 2016), нашите властимащи елити тепърва ще модернизират. Тяхното съзнание дори не може да обеме в какви трансформации се случват с всички нас.

3. Необходимо ли е по-нататъшното съществуване на знанието за социума като логос в епохата на дигиталните предизвикателства?

На пръв поглед странен въпрос, но като че ли само на пръв поглед. Кога и защо възниква социологията – през Модерността, за да обясни конституирането на модерните социални и икономически институции. Институции, основани на нов социален ред – свободни от личностна принуда социални отношения. Сега в епохата на Постмодерността сме изправени пред трансформиране на самите носители на социалността – тепърва все повече хората ще се трансформират в киборги и все повече изкуственият интелект ще завладява, това което досега наричаме социално пространство. Екипите на повечето големи дигитални платформи упорито работят върху създаването на AI (изкуствен интелект). Наскоро в медиите се появи информация, че изследователите от Лабораторията за изследване на AI във Фейсбук са установили, че създадените чатботи са се отклонили от програмирания сценарий и комуникират на нов език, разработен без човешка намеса, който език хората не могат да декодират. Това е наложило тяхното изключване.

Стивън Хокинг от доста време предупреждава, че към разработването на изкуствения интелект трябва да се подхожда много внимателно, защото е напълно възможно, той да започне да се самовъзпроизвежда и така да се създаде нова форма на живот, която не само, че може да унищожи човечеството, но е много вероятно да не повтаря еволюционно постигнатите социални механизми на възпроизводство. Дигиталната информация има нужда от словесна конотация, само защото все още хората са тези, които я декодират. След време тази необходимост може да изчезне и да се появят нови криптирани дигитални езици, които да останат извън възможностите не само на всекидневното общуване, но и на научната комуникация.

Ако социологията все още е необходима на съвременността, а аз бих казала много необходима, то е за да разработи логическата теория, чрез която да **обясни** тези *нови трансформации на социалността*. Да обясни например защо сега световните и национални политически елити в тяхната симбиоза с икономическите, все повече загърбват принципите на демократичното уп-

равление и се обръщат към авторитаризма – примерите са навсякъде САЩ, Русия, Бразилия, Полша, Унгария, България и т.н. Защо това се случва сега, така както някога се е случвало в древните елински полиси? За тази цел са необходими качествени кадри, обучени в качествена социология.

Вместо заключение

И накрая тезата, поради която си струваше да се отдели внимание на горните разсъждения. *Възможно ли е логосът да бъде атрактивен в дигиталната епоха?*

Според мен, не само задаването на този труден въпрос е крайно належащо, ако действително сме заинтересувани от качествено образование по социология, но и търсенето на неговия отговор. Аз нямам еднозначен отговор. Мога само да предложа една насока за бъдещи търсения. Щом новосформиращият се интелект на сегашното младо поколение остава встрани на логическото мислене, това означава, че по някакъв начин трябва да бъде приобщен към него, ако искаме социологията да продължи своето съществуване. Един възможен начин виждам в трансформацията на социологията, без да се отказва от ЛОГОСА в нещо, например, като **социален дизайн**.

И вероятно накрая трябва да експлицирам моя отговор на втория въпрос – какво трябва да се разбира под качествено образование по социология. Според мен то е свързано с произвеждането на индивиди, които независимо от позицията, която заемат във все още реалното социално пространство и от проекцията, която представляват във виртуалното, те трябва да могат да улавят и обясняват тенденциите в метаморфозите на социума.

Бележки

[1] Без да се навлиза в семиотичните теоретични дискусии около сходството и разликата в общуване и комуникация, трябва да се отбележи, че тук се лансира разбирането на Георги Йолов и Дончо Градев, че терминът общуване е натоварен с много повече съдържание от термина комуникация, защото включва и психичната същност на взаимодействието на хората в процеса на съвместната им практическа дейност (съвместен труд, игра, учене, обичане и т.н.). Осъществява се не само посредством речевата дейност, но и чрез други знакови системи. За комуникацията всичко това не е необходимо условие. Важното е да се предава информация.

[2] Необходимо е да се подчертае разликата между рефлексия и рефлекс. Когато става дума за рефлексия се има предвид съзнателното, рационално възприемане и анализиране на случващото с индивидите, със тяхната социална среда и т.н., докато рефлексът е физиологичен механизъм,

наследен от хората в еволюционния процес, свързан с инстинктивните реакции при екстремни ситуации, продиктувани от инстинкта за самосъхранение и оцеляване на вида.

[3] Макар че чрез и във виртуалните бизнес мрежи се осъществява практическа дейност, тя все още носи хибриден характер, защото дори тази осъществявана във виртуалното пространство е пряко или косвено свързана с практическата дейност в реалния свят.

[4] "Хипертекстът се превръща в основно средство за комуникация и неговите възможности без ограничение ще се използват от бъдещите комуникатори." (Маринов, 2001); "Структурата на виртуалната среда не може да бъде мислена чрез метафорите на универсалната хомогенна територия (свят, планета, страна, родина). Тя е верижна, йерархична или дървообразна, хипертекстуална, тя навързва полета, преплита информационни и аудиовизуални региони, които се отварят като китайски кутийки един в друг, позволява внезапни hyper-link прескоци. Тя кара "сърфиращият" (а не общуващият, не четящият) да се движи според предпочитанията си по потенциално безкрайни съзвездия от различни виртуални форми на живот. За разлика от абстрактно-универсалните и хомогенни въображаеми общности на книгата, (които се мислят и локализиращи към подобни имагинерни топоси), виртуалните "светове" пазят своята индивидуализирана конкретност и хетерогенност на най-различни "места", "страници", "адреси", "бази" – само че верижните им навързвания са потенциално безкрайни" (Кьосев, 2000).

[5] "Ако бях министър-председател (ако бях телевизионна звезда; ако бях на стадиона или тенискорта и т.н.) щях да направя ... това и това..." – обикновено индивидът дори не се замисля има ли реални основания (като личностен, интелектуален и социален потенциал) да бъде на "неговото място". Това личи от проследяването на коментарите във форумите на различните статии, публикувани в един или друг вестник през последните години. Макар че напоследък се забелязва един много интересен феномен – постоянните форумници в един или друг вестник започват да се разпознават по стила на коментарите и да комуникират един с друг, но все още като "кликнейм", а не като реални личности.

[6] Придобивайки едно основно значение, всяка дума разгръща своя собствена система от други (вторични) значения, свързани с основното, но така, че те могат да бъдат много близки с него, но могат и да се отдалечат доста от първоизточника. Тази особеност на значението на думите се нарича с термина "конотация".

[7] Една смъртна присъда е приведена в изпълнение, вместо да бъде отменена. Причина за това е писарят, който пишел заповедта и объркал

мястото на запетаята. Има голяма разлика между: "Да се обеси. Не да се помилва!" и "Да се обеси. Не, да се помилва!".

[8] (<https://economicsociology.org/2017/11/15/giddens-we-are-suffering-from-cosmopolitan-overload-and-a-huge-task-lies-before-us-to-create-responsible-capitalism/> – качено на 15.11.2017 от Олег Комлик, последно посетен на 17.11.2017)

[9] В понятието "логос" влагам преди всичко съдържанието, което Хераклит е влагал в него – принципът на реда и знанието; логиката, която стои зад аргументите; всеобща закономерност.

Референции:

Андерсън, Бенедикт. 1998. *Въобразените общности*. Превод: Яна Генова. София: "Критика и хуманизъм" (Anderson, Benedict. 1998. *Vaobrazenite obshtnosty* (Imagined Communities). Sofia: Kritika & Humanizam)

Ападурай, Арджун. 2006. *Свободната модерност. Културни измерения на глобализацията*. Превод: Мария Димитрова, Георги Христов. София: ЛИК (Appadurai, Arjun. 2006. *Svobodnata modernost. Kulturni izmereniya na globalizatziyata*. (Modernity at Large. Cultural Dimensions of Globalization.). Sofia: LIK

Коев, Кольо. 1997. *Жизнен свят*. В: *Енциклопедичен речник по социология*, Съст. и ред. Н. Тилкиджиев, под науч. ред. на Ст. Михайлов, София: Изд. М-8-М

[Koev, Kolyo. 1997. *Zhiznen svyat*. In: *Enciklopedichen rechnik po sociologiya*, Sast. & red. N. Tilkedzhiev, pod nauch. Red. Na St. Mihaylov. Sofia: Izd. M-8-M]

Кьосев, Александър. 2000. *Виртуални общности срещу въображаеми общности*. Online version available at: <http://litenet.bg/publish4/akiossev/virtualni.htm> – mfi.eok, последно посетен на 15.11.2017

[Kyosev, Aleksandar. 2000. *Virtualni obshtnosti sreshtu vaobrazhaemi obshtnosti*. Online version available at: <http://litenet.bg/publish4/akiossev/virtualni.htm> Last accessed: 15.11.2017]

Лаш, Скот. 2004. *Критика на информацията*. Превод: Димана Илиева. София: ИК "Кота"

[Lash, Scott. 2004. *Kritika na informaciyata*. (Critique of Information) prevod: Dimana Illieva. Sofia: IK "Kota"]

Маринов, Руси. 2001. *Бъдещето е на виртуално-семантичната комуникация*. МРЕЖ@, бр.4, с.13, година VIII 2001г., On-line version, http://www.euro2001.net/issues/4_2001/4br13.htm – последно посетен на 23.01.2017

[Marinov, Rusy. 2001. *Badeshteto e na virtualno-semantichnata komunikaciya*. MREZH@, br.4, s. 13. Godina VIII 2001. On-line version available at: http://www.euro2001.net/issues/4_2001/4br13.htm – Last accessed: 23.01.2017]

Минев, Духомир. 2011. Кризата на публичните политики в развитите страни. Троян : Аля

[Minev, Duhomir. 2011. Krizata na publichnite politiki v razvitite strain. Troyan:Alya]

Ракаджийска, Теменуга. 2011. Виртуална екипност и/или/ виртуални суперзвезди. В: *Междоинституционална координация и работа в екип*. 2011. съст. Елка Тодорова, София, Унив. изд. "Стопанство", с. 31-45

[Rakadjiiska, Temenuga. 2011. Virtualna ekipnost i(ili) virtualni superzvezdi. In: Mezhdunarodna koordinatsiya i rabota v ekip. 2011. Sast. Elka Todorova. Sofia: Universitetsko izdatelstvo. "Stopanstvo", s. 31-45]

Ракаджийска, Теменуга, Михаела Мишева, Мариета Христова. 2015. Социалният капитал като личностно достояние. В: *Научни трудове на УНСС*. Том 2- 3, 2015, София: Изд. комплекс на УНСС, с.с. 179-234

[Rakadjiiska, Temenuga, Mihaela Misheva, Marieta Hristova. 2015. Socialniyat kapital kato lichnostno dostoyanie. In: Nauchni trudove na UNSS. Tom 2-3,2015, Sofia: Izd. Comp. na UNSS. I=179 – 234]

Уингет, Лари. 2010. *Безцеремонно. 365 дни с най-доброто от Лари Уингет*. Преводач: Весела Прошкова. София: Изд. Skyprint

[Winget, Larry. 2010. Bezceremonno. 365 dni s nay-dobroto ot Larry Winget. (No Time for Tact. 365 Days of the Wit, Words, and Wisdom of Larry Winget) Sofia: Izd.Skyprint]

Хусерл, Едмунд. 1992. *Идеята за феноменологията.Пет лекции*. Превод: Пламен Градинаров София-Плевен: Евразия, Абагар

[Husserl, Edmund. 1992. Ideyata za Fenomenologiyata. Pet lekicii. Prevod: Plamen Gradinarov. Sofia – Pleven : Evraziya, Abagar]

Appadurai, Arjun. 1996. *Modernity at Large. Cultural Dimension of Globalization*. M.: University of Minnesota Press

Beck, Ulrich. 2016. *The Metamorphosis of the World*. Cambridge: Polity Press

Muggleton, David. 2000. *Inside Subculture: The Post-Modern Meaning of Style*. Oxford: Berg

Schütz, Alfred. 1962. On Multiple Realities, In: *Collected Papers*, vol. I: *The Problem of Social Reality*, The Hague, Martinus Nijhoff

Tapscott, Don. 2008. *Grown Up Digital*, McGraw Hill, New York

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА НА ДИГИТАЛНАТА ЕПОХА ПРЕД КАЧЕСТВЕННОТО ОБРАЗОВАНИЕ ПО СОЦИОЛОГИЯ

(Може ли логосът да бъде атрактивен?)

Резюме

Дигиталната епоха изправя човечеството пред нови предизвикателства, които се отразяват във всяка сфера на човешка дейност, включително и в образованието. В доклада се прави опит да се конкретизират тези предизвикателства от гледна точка на промяната в социалните отношения, тяхната рефлексия от социологията и необходимостта от нови практики и стандарти в образованието по социология.

Ключови думи: виртуален човек; нетизен; едновременно съществуващи реалности; нови трансформации на социалността; социален дизайн.

JEL: I290; Z100

THE CHALLENGES OF THE DIGITAL ERA TO THE QUALITY OF EDUCATION IN SOCIOLOGY (Can the logos be attractive?)

Abstract

The digital era puts humanity ahead of new challenges. They affect every sphere of human activity, including education. The article attempts to specify these challenges in terms of changing social relationships. Their sociological reflection is sought and also the need from new practices and standards in sociology education.

Key words: virtual man; netizen; multiple realities; new transformations of sociality; social design.

JEL: I290; Z100